

Elektronisk blankett: <http://blanketter.ft.dep.no>

Sak

Limogeskransifikk for Vodal stadhiske, Oppland
Fotidsminneforening

Dok. nr.	Dato	Dokument (type, tittel)	Merknader
		Ryf.nr. 06 / 9711	

**KULTURHISTORISK MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO**

Kopi

Fortidsminneforeningen
v/ Eli-Sofie Thorne
Dronningens gt. 11
0152 Oslo

Historisk museum og Vikingskipshuset
Arkeologisk seksjon
Postboks 6762 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

Sentralbord: +47 22 85 19 00
www.khm.uio.no

Besøksadresse:
Frederiksgt. 3, 0164 Oslo

Deres ref.:
Vår ref.: 06/9711
Saksbehandler: HGU
Dato: 2. august 2006

Telefon: +47 22 85 96 35
Telefaks: +47 22 85 95 24

E-post: hildegunn.gullasen@khm.uio.no

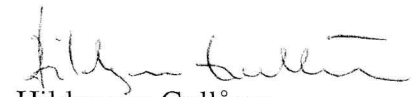
Limogeskrusifiket fra Uvdal stavkirke

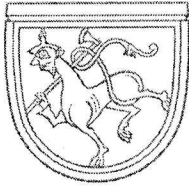
Kulturhistorisk museum (KHM), Universitetet i Oslo, har mottatt brev av 10.07.2006 med orientering om at det lages en metallholk og en prosesjonsstav til Gro Kollandsruds etterligning av Limogeskrusifiket fra Uvdal stavkirke.

Takk for informasjonen.

Med vennlig hilsen

Brit Solli
Seksjonsleder
Arkeologisk seksjon

Hildegunn Gullåsen
Samlingsansvarlig, vikar
Middelalderens kunst

FORTIDSMINNEFORENINGEN
The Society for the Preservation of Norwegian Ancient Monuments

Kulturhistorisk Museum
Universitetets Oldsaksamling
Postboks 6762 St. Olavs plass
0130 Oslo

KULTURHISTORISK MUSEUM Universitetet i Oslo		
Saksb.	14 JULI 2006	Kopi
Ark:	0633	
Saksnr.	06/9711	Dokument: 1

UOP1

Oslo 10.07.06
J.nr. 237/2007

Vedr.: Limogeskusifikset fra Uvdal stavkirke

I 1995 laget kunsthåndverker Gro Kollandsrud en etterlikning av krusifikset til en stavkirkeutstilling i Epcot-senteret i Florida, USA.

Fortidsminneforeningen fikk krusifikset i gave fra Walt Disney Imagineering. Det er nå kommet tilbake til Norge etter utstillingsperioden. Krusifikset skal brukes i Uvdal stavkirke. I tillegg til å stå på alteret tenker vi å benytte krusifikset i forbindelse med inngangsprosesjon.

Vi ønsker derfor å informere om at det nå lages en metallholk og en prosesjonsstav til krusifikset. Disse blir utformet som etterlikninger av en eksisterende holk og stav til et Limogeskusifiks på Færøyene.

Med vennlig hilsen
Fortidsminneforeningen

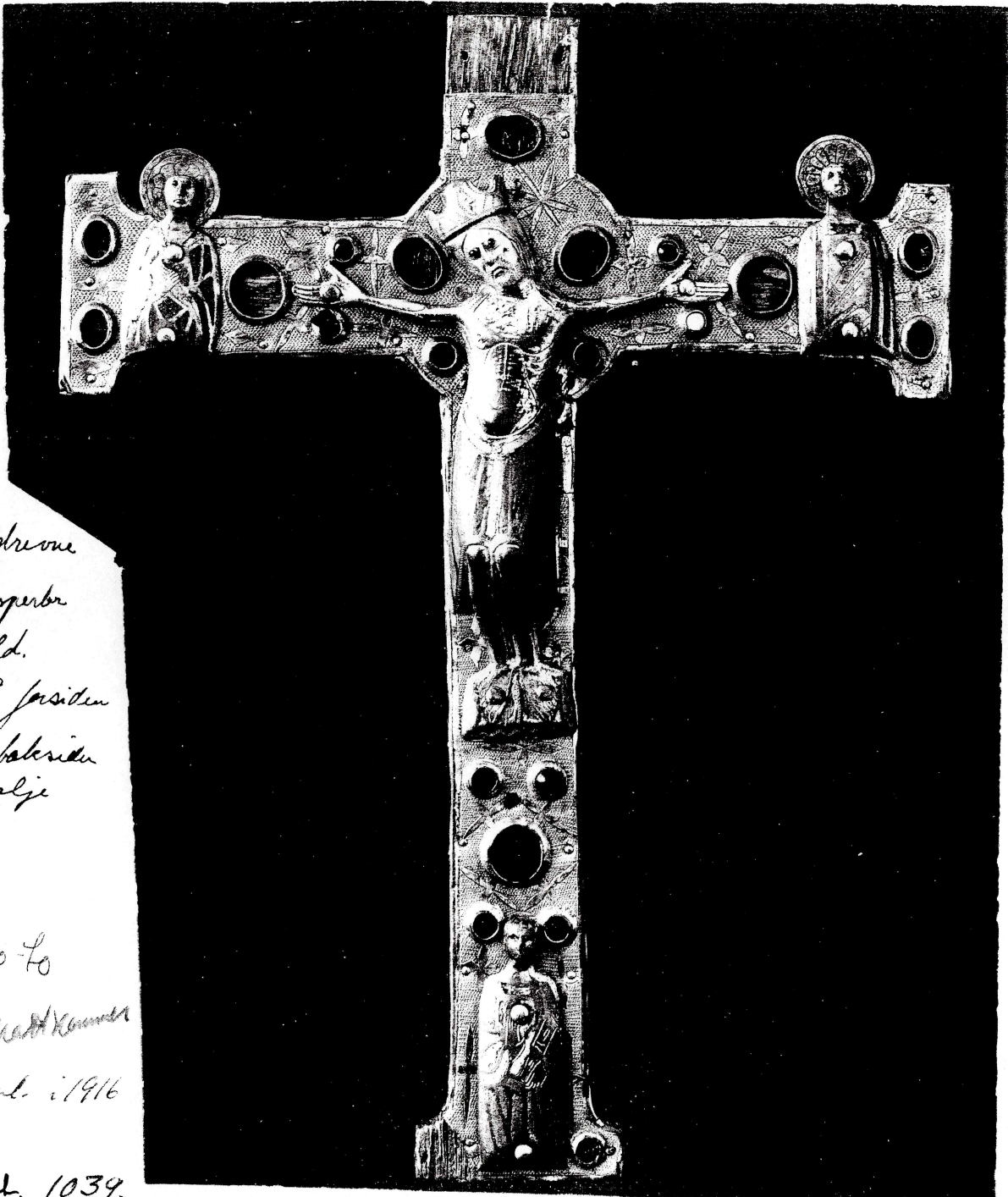
Eli-Sofie Thorne
eiendomssjef

~~BRUNN~~ C. 40 [pl. 22037]
C. 23 328. [fornv]
pl. 22037 Pl. 21669/20

Uvdal stav- L. 21322/19
70. Øpdal kirke, Næmmedal,
Büskerød.
Fortidsfor. i enden siden 1901.

Kors - altkors - fra beg.
av 13 de århundrede.
Korbunplaten på forsiden dekorert
med gravert og eiselent arbeide.
På sidene og baksiden små oppdrømme
rosetter. Forsiden utstyrt med glassperler
hvite og 3 grønne i behold.
Alt kobber har vært forgyllt. På forsiden
en Kristusfigur og 3 hjelpefig. På baksiden
3 evangelist. symboler, alle i emalje
ek og emaljert og for-
gyllt kobber.
32,5 cm
Bredder 25,5 cm Ca. 1200-70
Tykkelse: 1,3 cm.

1992 utst. Skattkammeret
Tromsøgt første gang til Oldsaksant. i 1916
og preparert her
Juli 1973: Utskilt Gullrommet. 1039.

Krone, glorie og makue tegeusdile
 i søgylting, forøvrig dekket av
 emalje i lysty mørket blått
 Baksidens fj. dessuten ^{hvit} grøn
 og gul og litt rød emalje.
 Toppstykket mangler, her kan
 på baksiden sikkert vært
 et Johannes symbol. Foroi-
 dens fjuren høyt oppdræne
 du nederst fj. har øyne av blå emalje
 de ovnige ~~av~~ sorte glassperler.
 Baksidens fj. bare inngravet. alle
 søtt på med kobbernagler.

I Fortidsfor. Årb. 1916, s. 164 nevnes at Riks-
 antikvaren ble "opmerksom paa et overordentlig
 verdifult emne skraifjke som overmalt var opibret
 til taket. Det er bragt til Kristiania og sakkyndig behandlet.
 Var med på utstillingen: "Hiddilørdens guldsmed-
 kunst i Norge" på C. H. Kat. nr 61.

Ble innbragt til Oldsaksamlingen av
 museumsdirektøren i 1913.

Teksten er laget etter oppfordring for muntlig fremførelse i forbindelse med tilbakeføringen av kopien av Uvdal-krusifikset. Den skal ikke publiseres skriftlig.

Det er mitt håp at teksten vil være et bidrag til å utdype fortellingen om krusifikset under gudstjenesten den 23.07.06

M. B. Solhaug

KRUSIFIKSET FRA LIMOGES I UVDAL STAVKIRKE

Av Mona Bramer Solhaug

I 1916 ble det funnet et krusifiks i Uvdal kirke. Det var festet til taket og dekket av maling. Da det ble rensset, viste det seg å være ett av de velkjente arbeidene i kopper og emalje fra Limoges i Syd-Frankrike som var et senter for produksjon av kirkeinventar fra slutten av 1100-tallet. Gjenstandene fra Limoges kjennetegnes av fargestrålende emalje på forgylt kopperbakgrunn, en relativt rimelig og populær dekortype, som blant annet ble brukt til helgenskrin, krusifikser, bokbind, og lysestaker, men også til verdslige ting som beltespenner og kister. Fargene er særlig karakteristiske ved de mange blå nyansene, ikke minst såkalt "Limoges-blått".

De første gjenstandene var utsøkte håndverksprodukter, men da populariteten økte og etterspørselen ble stor, gikk man etter hvert over til masseproduksjon. Eksporten var omfattende, og emaljearbeider fra Limoges finnes spredt over hele den kristne verden. Alle de omkring 80 gjenstandene som er bevart innen dagens norske riksgrense, er produsert på 1200-tallet. Omtrent halvparten av dem, det vil si omtrent førti, er krusifikser eller deler av slike. Uvdal-krusifikset er laget mellom 1230 og 1260, fra den perioden da masseproduksjonen var i gang for fullt og antall blåfarger ikke var så mange.

Krusifiksene fra Limoges var bygget opp etter et fastlagt billedprogram som aldri ble endret: på forsiden, en visjon av den korsfestede Kristus; og på baksiden, et syn av Herrens gjenkomst i herlighet. Ikke bare er tema fastlagt og forskjellig på for- og bakside, men utførelsen er også ulik. På forsiden ble selvstendig, støpte figurer i høyt relieff festet til bakgrunnen, mens beslagene på baksiden alltid var flate med innrisset dekor.

På forsiden av Uvdal-krusifikset står den korsfestede Kristus naglet fast til korset. Han er kronet som en konge, og har på hver side en figur i halv lengde med stor glorie. Dette er de to historiske øyenvitnene: jomfru Maria ved hans høyre side og Johannes, evangelisten, ved hans venstre. Nedenfor korset står en anonym helgen. Øvre del av korset er tapt, men der har det helt sikkert vært en engel eller helgen. Forsidens innhold er: inkarnasjonen av den korsfestede og triumferende Kristus. Seiersaspektet blir fremhevet ved kongekronen, åpne øyne og at han "står" på korset, nærmest vektløs. Dette er Allherskeren, den levende Konge i himmel og på jord, og samtidig den korsfestede Menneskesønnen.

På baksiden er det festet en sirkelrund plakett i kors skjæringen. På den ser vi Kristus på en sky, mot himmelblå bakgrunn. Han har korsglorie, løfter høyre hånd i velsignende gest og holder Livets bok i den andre. Motivet kalles Kristus i Majestet og viser forestillingen av Kristi gjenkomst som Dommer og Hersker, ifølge Åpenbaringen etter Johannes (4, 2-8). Derfor er han omgitt av de vingede vesener som Johannes så og som senere symboliserte de fire evangelistene. Disse er festet ytterst på korsarmene og –stammen og hadde alltid fast plass på Limoges-krusifiksene: det vingede mennesket, Matteus-symbolet, nederst på korsstammen; løven, Markus-symbolet, på venstre korsarm; oksen, Lukas-symbolet, på høyre korsarm; og øverst har Johannes-ørnen tronet, men den er nå tapt. Baksidens innhold er således: den apokalyptiske visjonen av Kristi annet komme som Allhersker.

Det finnes ingen opplysninger om håndverkerne i Limoges, om produksjonen av arbeidene eller om hvordan distribusjonen foregikk. Så hvordan det hadde seg at akkurat dette krusifikset fant veien til Uvdal, får vi aldri vite. Det vi vet er at mot midten av 1200-tallet førte masseproduksjonen til senkning både i kvalitet og pris. Gjenstandene ble tydeligvis ikke mer kostbare enn at svært mange kirker, trolig de fleste, kunne anskaffe seg dem.

Den raske spredningen kan også forklares ved at byen Limoges lå tilgjengelig i pilegrimsleden som gikk til Santiago de Compostella i Nord-Spania og til Roma. Dessuten har mote alltid vært en gjennomgripende faktor i samfunnet, også når det gjelder kirkeutstyr. Virkningen av de forgylte og fargestrålende emaljene må ha vært enda sterkere da de var nye, før den polerte glassoverflaten ble slitt og matt.

Lenge var det bare tillatt å ha Bibelen og innviede (konsekreerte) kar til nattverdens vin og brød på alteret. Kors eller krusifiks ble båret frem ved messens begynnelse og anbrakt i fot ved siden av alteret. Først i løpet av 1100-tallet ble det tillatt å sette andre gjenstander på alteret, blant annet krusifiks og lysestaker. En rekke av krusifiksene fra Limoges er laget slik at de kunne endres fra alterkrusifiks til prosesjonskrusifiks med et enkelt håndgrep. Nedre del av korsstammen er da utformet med en tapp tilpasset både en fot som stod på alteret og en holder på en prosesjonsstang. Mange små nordiske kirker nøyde seg nok med å eie et krusifiks som kunne ha to funksjoner, og krusifikset fra Uvdal kirke har trolig hatt slik utforming opprinnelig.